21/05/2020

ОБНОВА СЕВЕРНЕ КУЛЕ У МАНАСТИРУ СВЕТОГ НИКОЛЕ У КУРШУМЛИЈИ

У суботу, 16. маја 2020 године, Његово Преосвештенство Епсикоп нишки Г. Арсеније посетио је манастир Светог Николе у Куршумлији. Повод ове посете био је обилазак дуго очекиваних грађевинских радова на северној кули манастира.

Недалеко од Куршумлије налази се манастир светог Николаја Мириликијског. Овај манастир је најстарија задужбина великог жупана Стефана Немање и подигнута је заједно са манастиром Пресвете Богородице између 1152. и 1166, а најкасније до 1168. године. Биографи преподобног Симеона Мироточивог, Стефан Првовенчани, свети Сава и Доментијан се не слажу у погледу редоследа подизања Немањиних задужбина у Куршумлији. Док Стефан Првовенчани и Доментијан на прво место стављају зидање Цркве посвећене Богородици, свети Сава пак тврди да је прво сазидан манастир

светог Николаја. Ипак, без обзира на ове разлике, сви се слажу у једном, да је по зидању манастира дошло до сукоба између Немање и његове браће, који су му оспорили ктиторски рад. У овом сукобу Стефан Немања је изашао као победник и 1168. постао велики жупан.
Убрзо је поред манастира изградио двор, а Куршумлија је, тада позната под именом Беле Цркве, постала седиште жупаније. Како су, наиме, Немањине задужбине биле покривене оловним крововима који су се пресијавали на сунцу, народ их је назвао Белим Црквама, а отуда је и насеље добило име Беле Цркве.
У манастиру светог Николаја се од самог оснивања одвијао јак духовни живот, а уживао је, по сведочанству Студеничког типика, и велики углед. Тако је, на пример, старешина Цркве, тзв. велики игуман, заједно са још неколико игумана, учествовао у избору и увођењу у звање архимандрита студеничког. Управо је у овом манастиру, по добијању српске црквене самосталности у Никеји 1219. године, бива смештено седиште новоформиране Топличке епископије. Данас, нажалост, нису сачуване оснивачка и друге повеље за властелинство Топличке епископије, па се не зна које је све поседе и привилегије имала. Претпоставља се да је, по проглашењу Царства и уздизања српске Цркве на ранг патријаршије 1346. године и она уздигнута на ранг митрополије.

Шта се догађало са Црквом светог Николаја након Косовске битке 1389. године и турског освајања Топлице 1453. године није довољно познато. У овом периоду вођене су тешке борбе, па је манастир вероватно пострадао. У првој половини XVI века, у историјским изворима помиње се извесни белоцрквански митрополит. Овај податак указује да се митрополија и поред свих проблема одржала, а помен Беле Цркве у титули митрополита сведочи да је седиште митрополије остало у Цркви светог Николаја, истина сада у оквирима Охридске архиепископије. На основу истраживања Олге Зиројевић, знамо и да су обе Немањине задужбине у Куршумлији, судећи по плаћању годишњег прихода, биле активне у периоду између 1455. и 1530. године. У каснијем времену се не помињу, што наводи на закључак о њиховој опустелости. Интересантно је да 1661. године турски путописац Евлија Челебија, путујући кроз Куршумлију, помиње само једну опустелу Цркву.

После Велике сеобе Срба 1690. године Црква је већ била пуста. У једном тренутку Турци су скинули њен оловни кров и према предању излили куршуме. Отуда је потекао и савремени назив града- Куршумлија. Према турским изворима, међутим, назив потиче од турских речи Куршунлу килисе, односно Оловна Црква, што је, дакле, само варијанта превода српског назива

Беле Цркве. Интересантно је и да је у Османском царству, поред Куршумлије у Топлици, постојао и кадилук Куршумлија у санџаку Кенгри у Азији.

У XVIII веку, према Троношком летопису, Црква је и даље пуста, а коначно је разрушена половином XIX века. Срушили су је наводно Суљ Крвеша из Ниша и Мули Халил, тражећи новац. По овом догађају Арнаути су узимали циглу и камен за своје потребе, а током ослободилачких ратова од 1876. до 1878. године, војска је од црквеног материјала зидала пекаре и друге војне зграде.
По ослобођењу Топлице, Феликс Каниц пише да оно што је остало од Цркве, упркос тешкој запуштености, и даље представља једно од најлепших дела средњовековне српске зидане архитектуре, те препоручује српском министру грађевина да се обнови. Први потез на заштити ове светиње направио је Народни музеј из Београда 1910, када је направљена кровна конструкција. После Другог светског рата настављено је са обновом, која је са прекидима трајала све до 2003. године.

Црква спада у ред прототипа Рашке школе, па су тако приметне одлике и византијског – постоје, на пример, сличности са никејском Црквом свете Софије, затим цариградским црквама и најзад Влахернском капијом – и романичког стила – на пример припрата са две куле звонаре је сличног изгледа као Црква светог Трифуна у Котору.

Црква је грађена у три фазе. Најстарија је једнобродна грађевина са кришкасто подељеном куполом и троделним олтаром. Установљењем Топличке епископије 1219. године, када је манастир светог Николе постао седиште исте, уз западну страну Цркве Стефан Првовенчани је дозидао припрату са двема кулама. Може се тврдити да је јужна кула била звоник у својој првобитној намери, али постоје мишљења да је истовремено била и звоник и пирг. Данас је она, за разлику од северне у коју је наводно ударио гром, потпуно рестаурирана. Најзад, у XIV веку краљ Милутин је уз северну страну Цркве саградио праклис. Црква је у својој каснијој фази доживела још неке мање измене, али оне нису битно утицале на промену њеног пређашњег изгледа.

Унутрашњост Цркве је пространа и подељена у неколико одаја. Олтарски простор је одељен од наоса са два ступца, а иконостас не постоји. У самом олтару постоје две изражене нише, где једна служи за проскимидију, док је друга у служби ђаконикона. Престони камен, састављен из три дела, још увек стоји у централном делу олтара. Сам под олтара је од плоча опеке и нешто је издигнут од пода наоса.

Озидана опеком, Црква има карактеристичну фасаду. Наиме, сваки други ред је увучен и прекривен малтером. Једнокрилна или двокрилна врата од храстовине, ротирају се око металне осовине, а биформи прозори имају кружне отворе.

Унутрашњост Цркве је била омалтерисана и живописана. Од првобитне декорације, која је вероватно покривала све унутрашње зидне површине, сачувани су само трагови фресака из XIV века и то на прозорским сводовима и у капели јужне куле. Ако се изузму фрагменти фресака са представама епископа и Богородице, Црква данас није осликана.

У самој Цркви нађени су надгробни споменици и плоче. Уз југоисточни део Цркве пронађени су чанкасти новчићи, ковани за време византијског цара Манојла Комнина. Североисточно од Цркве налази се нови манастирски конак, као и стари манастирски бунар, где се, према предању, налазе црквена звона и друге драгоцености. Са северозападне стране, недалко од Цркве, налазе се рушевине некадашњег манастирског конака. 18. новембра 1947. године комплекс манастира светог Николаја у Куршумлији стављен је под заштиту Државе, као културно добро од изузетног значаја под редним бројем СК 207.

RÖFIX

eparhijaniska.rs